

СПІВВІДНОШЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ТА АДМІНІСТРАТИВНО-ГОСПОДАРСЬКИХ САНКЦІЙ

**Кузнецова Н.В.,
викладач**

*Сумська філія
Харківського національного університету внутрішніх справ*

У статті проаналізовано сутність поняття адміністративно-господарських санкцій, розглянута можливість їх віднесення до адміністративних санкцій та визнання як заходів адміністративної відповідальності юридичних осіб. Розкрито зміст поняття адміністративно-господарських санкцій за адміністративним законодавством України, визначено правову природу заходів адміністративної відповідальності юридичних осіб.

Ключові слова: адміністративна санкція, адміністративно-господарські санкції, адміністративна відповідальність.

Кузнецова Н.В. / СООТНОШЕНИЕ АДМИНИСТРАТИВНЫХ И АДМИНИСТРАТИВНО-ХОЗЯЙСТВЕННЫХ САНКЦИЙ / Сумской филиал Харьковского национального университета внутренних дел, Украина

В статье проанализирована сущность понятия административно-хозяйственных санкций, рассмотрена возможность их отнесения к административным санкциям и признанию как мер административной ответственности юридических лиц. Раскрыто содержание понятия административно-хозяйственных санкций по административному законодательству Украины, определена правовая природа мер административной ответственности юридических лиц.

Ключевые слова: административная санкция, административно-хозяйственные санкции, административная ответственность.

Kyznecova N.V. / CORRELATION OF THE ADMINISTRATIVE AND ADMINISTRATIVE-ECONOMIC SANCTIONS / Sumy drench of Kharkiv National University of Internal Affairs, Ukraine

The question of the definition of features and correlation of administrative and financial sanctions has a particular relevance for Ukraine as a democratic state, which seeks to the introduction of the European legal values and administrative justice of the European standard.

The responsibility in the form of economic sanctions, which includes not only the responsibility of the form of financial and penal sanctions, but also the responsibility in the form of other measures, is implemented on the legislative level. Article 239 of the Commercial Code of Ukraine stipulates that public authorities and local governments in accordance with their authority and in the manner prescribed by law, may apply to business entities these administrative economic sanctions: withdrawal a profit (income); administrative economic fine; collecting duties (mandatory payments); application of antidumping measures; cessation of export-import operations; application of individual licensing regime; suspension of licenses (patents) for business entity certain types of economic activity; revocation of licenses (patents) for business entity separate types of economic activity; restriction or suspension activities of the entity; cancellation of state registration and liquidation of the entity; other administrative economic sanctions that are established by this Code and other laws.

The legislator establishes basis of liability: breach of procedure and rules in the field of entrepreneurship and management that is provided by the legislation of Ukraine.

The fact that the Commercial Code clearly distinguishes between administrative economic and other sanctions on the criterion of the subject application of such sanctions is one of the things that allows to assert that the administrative and economic sanctions is one of the varieties of administrative sanctions.

Economic sanctions apply in accordance with the law on the initiative of the participants of economic relations, and the administrative economic sanctions – on the initiative of the competent authorities of the state or local government in accordance with article 217 part 4 of the Commercial Code.

Using the by the legislator elaborated mechanisms and legal regimes that are tested practice in the application of administrative sanctions are lawful, appropriate and economically justified. It can logically concludes that the responsibility of enterprises, organizations and institutions in the form of financial and penal sanctions is provided (installed) by laws and other normative acts as administrative economic sanctions – also it is the administrative liability of legal persons.

Key words: administrative approval, administrative responsibility.

Здійснення в державі будь-яких політичних, економічних або соціальних реформ об'єктивно викликає перебування суспільних відносин у всіх сферах життя. Цей процес знайшов віддзеркалення у переосмисленні соціальної ролі юридичної відповідальності, співвідношення її видів, суті і ознак як важливого юридичного засобу впливу на регулювання суспільних відносин. Для України як демократичної держави, яка прагне до впровадження європейських правових цінностей і адміністративної юстиції європейського зразка, особливої актуальності набуває питання визначення ознак та співвідношення адміністративно-господарських та фінансових санкцій.

Докорінна реформа економіки України, розвиток підприємств різної форми власності, правове і організаційне забезпечення їх безпечної діяльності набувають дедалі більшого значення і вимагають адекватного економіко-правового впливу і встановлення відповідальності за порушення законодавства у сфері господарювання. Значущість цієї проблеми підтверджується інтенсивним розвитком нормативно-правової бази адміністративної,

господарської відповідальності і відповідальності у вигляді господарських санкцій, а також заходів адміністративного примусу [1, с. 357-360].

Аналіз останніх досліджень та публікацій щодо співвідношення адміністративних та адміністративно-господарських санкцій визначає, що конструктивний внесок у висвітленні основних засад, недоліків та пропозицій реформування досліджуваної проблеми зробили В.Б. Авер'янов, Е.Ф. Демський, В.С. Ковальський, С.Е. Демський, Ю. П. Битяк та інші.

Метою публікації є дослідження співвідношення адміністративних та адміністративно-господарських санкцій.

Кількість складів адміністративних правопорушень з 1984 р. – часу ухвалення Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КпАП) – збільшилася удвічі. Господарським кодексом України (далі – ГК України) передбачені штрафні, оперативно-господарські і адміністративно-господарські санкції, вживані у разі порушення законодавства у сфері господарювання. Характер правопорушень у сфері економічної і господарської діяльності і

соціальне призначення адміністративної та господарської відповідальності вийшли далеко за межі уявлень, які склалися в 70-90-і роки ХХ ст. А у зв'язку із запровадженням у правозастосовну практику так званих адміністративно-господарських санкцій значно актуалізувалися завдання щодо пошуку їх місця в системі адміністративно-правових санкцій у змісті інституту адміністративної відповідальності в цілому.

В юридичній літературі широко дискутується питання про адміністративну відповідальність юридичних осіб та її співвідношення із господарською відповідальністю. Причому ця дискусія ґрунтується на різноманітному спектрі думок і поглядів – від допущення авторами можливості адміністративної відповідальності юридичних осіб до беззастережних тверджень про відсутність адміністративної відповідальності юридичних осіб [4, с. 542-550].

Хоча визнання юридичної особи суб'єктом адміністративної відповідальності багато авторів вважають передчасним, однак дана проблема вимагає наукового дослідження. Незважаючи на те, що Конституційний Суд України у своєму рішенні від 30 травня 2001 р. № 7рп/2001 «Справа про відповідальність юридичних осіб» фактично заперечив можливість визнання юридичних осіб суб'єктами адміністративної відповідальності, все ж аналіз чинного українського законодавства дає можливість припустити протилежне [5, с. 57].

Аналіз норм Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо визначення суб'єктів адміністративної відповідальності – починаючи з форми вини, віку, посади, громадянства, обставин, що виключають адміністративну відповідальність, і обставин, що дають можливість звільняти від неї, видів стягнень (позбавлення спеціального права, виправні роботи, адміністративний арешт), обставин, що обтяжують або пом'якшують відповідальність за адміністративне правопорушення, і, закінчуючи аналізом диспозицій і санкцій норм Особливої частини КпАП, – дає підстави противникам адміністративної відповідальності юридичних осіб стверджувати, що суб'єктами адміністративної відповідальності є тільки громадяни і посадові особи, тобто фізичні особи, а не юридичні. Однак аналіз норм величезного масиву інших законодавчих актів дає підстави припустити, що законодавець передбачає можливість застосування до юридичних осіб низки стягнень, які за своєю природою є нічим іншим, як заходами адміністративної відповідальності, хоча ці норми і містяться в основному у законодавчих актах господарської спрямованості. Тому в юридичній літературі дискусії з цього питання не припиняються [6, с. 175].

На нашу думку, відсутність у законодавстві чіткого визначення поняття адміністративної відповідальності юридичних осіб зумовлено лише його інертністю та відставанням від розвитку суспільних відносин. Хоча можливість застосування до юридичних осіб стягнень, які, по суті, є заходами адміністративної відповідальності, вже частково віднайшла своє закріплення у законодавчих нормах. Саме такими заходами є норми Господарського кодексу України, де законодавець поряд із відшкодуванням збитків у сфері господарювання, штрафними і оперативно-господарськими санкціями, встановив адміністративно-господарські санкції (ст.ст. 238-250).

Як впливає із положень ГК України, розробники якого досить прискіпливо підійшли до класифікації видів господарської відповідальності, учасники господарських відносин – підприємці, різні підприємства, установи, організації тощо – за правопорушення у сфері господарювання мають нести відповідальність шляхом застосування до них господарських санкцій. За ГК України господарськими санкціями визнаються заходи впливу на правопорушника у сфері господарювання, у результаті застосування яких для нього настають несприятливі економічні або правові наслідки. Кодекс виділяє декілька видів таких

санкцій, які різняться не тільки за правовою і економічною ознакою, а й за порядком і підставами застосування.

Таким чином, на законодавчому рівні запроваджена відповідальність у вигляді (формі) економічних санкцій, що включають не тільки відповідальність у вигляді (формі) фінансових, штрафних санкцій, але і відповідальність у формі інших заходів. Стаття 239 ГК України встановлює, що органи державної влади і органи місцевого самоврядування відповідно до їхніх повноважень і в порядку, встановленому законом, можуть застосовувати до суб'єктів господарювання наступні адміністративно-господарські санкції: вилучення прибутку (доходу); адміністративно-господарський штраф; стягнення зборів (обов'язкових платежів); застосування антидемпінгових заходів; припинення експортно-імпортних операцій; застосування індивідуального режиму ліцензування; зупинення дії ліцензії (патенту) на здійснення суб'єктом господарювання певних видів господарської діяльності; анулювання ліцензії (патенту) на здійснення суб'єктом господарювання окремих видів господарської діяльності; обмеження або зупинення діяльності суб'єкта господарювання; скасування державної реєстрації та ліквідація суб'єкта господарювання; інші адміністративно-господарські санкції, встановлені цим Кодексом та іншими законами.

Законодавець встановлює і підстави відповідальності: порушення порядку і правил у сфері підприємницької діяльності і господарювання, передбачених законами України. Адміністративно-господарські санкції застосовуються на такій юридичній підставі, як об'єктивні, дійсні протиправні дії або бездіяльність винної особи, за які законом передбачена відповідальність у вигляді (формі) адміністративно-господарських санкцій. Законодавець не встановлює ніяких інших умов відповідальності щодо спричинення шкоди, розміру збитків, форми вини. Розмір фінансової (штрафної) санкції і вид адміністративно-господарської санкції чітко визначені законодавцем у відповідних законах. Сплата штрафних, фінансових санкцій не виключає застосування разом з тим інших адміністративно-господарських санкцій, що є важливою особливістю (відмінністю) такої відповідальності. Втім, на нашу думку, законність або конституційність такої особливості вимагає окремого дослідження.

Аналіз адміністративно-господарських санкцій дає можливість вказати наступне. Всі істотні ознаки адміністративних санкцій, які можна реально визначити, знайшли відображення в терміні «адміністративно-господарські санкції». Адміністративно-господарські санкції застосовуються за порушення встановлених законодавчими актами правил здійснення господарської діяльності. Адміністративно-господарськими санкціями визнаються не тільки заходи майнового характеру (штраф, вилучення прибутку, стягнення зборів), але і заходи організаційно-правового характеру (анулювання ліцензії, обмеження діяльності суб'єкта та ін.), направлені на запобігання і припинення правопорушень у сфері господарювання, а при необхідності – і застосування певних стягнень у вигляді негативних наслідків для правопорушника.

Адміністративно-господарські санкції за своїми матеріальними і процесуальними властивостями мають загальні риси з адміністративною відповідальністю. Вони, як і адміністративна відповідальність, не мають компенсаційного характеру, не відновлюють початкового майнового стану, їх стягнення здійснюється не на користь іншої сторони або особи господарсько-правових відносин, а зараховуються, як і адміністративні штрафи, повністю або частково до державного бюджету і частково до цільових позабюджетних фондів. Логічна структура норм адміністративно-господарських санкцій допускає наявність гіпотези, диспозиції і санкції, які, по суті, тотожні адміністративно-деліктним нормам з їх імперативним, державно-владним характером. Складання актів про пору-

шення вимог нормативних актів у сфері підприємницької і господарської діяльності і розгляд справ про порушення здійснюється контрольно-наглядовими органами виконавчої влади (в окремих випадках – судами) або органами місцевого самоврядування за правилами відповідних нормативних актів, але на принципах і умовах, аналогічних тим, які застосовуються при розгляді справ про адміністративні правопорушення. Ухвала (рішення) у справі про порушення у сфері економіки і накладення стягнення у вигляді адміністративно-господарських санкцій по суті і за порядком оголошення подібно до ухвали у справі про адміністративні правопорушення. Порядок оскарження і опротестовування адміністративно-господарських санкцій (хоча Господарським кодексом України він і не визначений) у справі про порушення у сфері економіки, за деякими виключеннями, майже такий же, як і порядок оскарження ухвали у справі про адміністративне правопорушення. Ці та інші загальні риси і ознаки адміністративної відповідальності і адміністративно-господарських санкцій і є, на наш погляд, підставою для визнання наявності адміністративної відповідальності юридичних осіб за законодавством України.

Одним із моментів, який дає змогу стверджувати, що адміністративно-господарські санкції є одним із різновидів адміністративних санкцій, є той факт, що ГК України чітко розмежує адміністративно-господарські та інші види господарських санкцій за критерієм суб'єкта застосування таких санкцій. Відповідно до ч. 4 ст. 217 ГК України господарські санкції застосовуються у встановленому за-

коном порядку за ініціативою учасників господарських відносин, а адміністративно-господарські санкції – за ініціативою уповноважених органів державної влади або місцевого самоврядування.

Таким чином, передбачені вказаними статтями санкції можна з певністю віднести до адміністративних санкцій. А, оскільки вони застосовуються до юридичних осіб – суб'єктів господарювання, то, вважаємо, йдеться саме про адміністративну відповідальність юридичних осіб.

Отже, аналіз досліджуваної проблеми дає змогу констатувати, що крапка в дискусії щодо адміністративної відповідальності юридичних осіб ще не поставлена, однак законодавець у ГК України разом із відшкодуванням збитків у сфері господарювання, штрафними і оперативно-господарськими санкціями, встановивши адміністративно-господарські санкції (ст.ст. 238-250), фактично закріпив можливість застосування до юридичних осіб адміністративних санкцій [7, с. 168-176].

Використання законодавцем вже напрацьованих механізмів і юридичних режимів, випробуваних практикою при застосуванні адміністративно-господарських санкцій, є правомірним, доцільним, економічно виправданим. Звідси логічно можна зробити висновок, що відповідальність підприємств, організацій і установ у вигляді фінансових, штрафних санкцій, передбачена (встановлена) законами і іншими нормативними актами, як адміністративно-господарські санкції – і є адміністративною відповідальністю юридичних осіб, що може стати темою подальших наукових розвідок.

ЛІТЕРАТУРА

1. Авер'янов В. Б. Державне управління і проблеми адміністративно-правової теорії та практики / В. Б. Авер'янов. – К. : Факт, 2003. – С. 357–368.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07 грудня 1984 року // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1984. – № 51. – Ст. 1122.
3. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 року // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18, 19-20, 21-22. – Ст. 144.
4. Виконавча влада і адміністративне право / За заг. ред. В. Б. Авер'янова. – К. : Видавничий Дім «Ін-Юре», 2002. – 668 с.
5. Рішення Конституційного Суду України від 30 травня 2001 року № 7рп/2001 (справа про відповідальність юридичних осіб) // Офіційний вісник України. – 2001. – № 24. – С. 57.
6. Демський Е. Ф. Співвідношення адміністративної та господарської відповідальності / Е. Ф. Демський // Юридична практика. – 2008. – № 23. – С. 175–176.
7. Демський Е. Ф. До питання про відповідальність юридичних осіб / Е. Ф. Демський, В. С. Ковальський, С. Е. Демський // Вісник господарського судочинства. – 2002. – № 4. – С. 168–176.
8. Демський Е. Ф. Щодо адміністративної відповідальності юридичних осіб / Е. Ф. Демський // Юридичний вісник України. – 2002. – № 33–34.